

— Tudod mit? Harminc évvel ezelőtt nem is álmodtuk volna, hogy egyszer valahára *efféle* gondok teszik telítetté óráinkat. Hogy Csabán itt is, ott is *efféle* város-
atyai gondok, viták, *gazdai* problémák foglalkoztatják az embereket, azért érzem
leginkább méltónak az ünnepi évfordulókhoz, mert ezek az emberek, ez a félszáz-
ezer ember *tudja*, amit mi csak buzgón *hittünk*, hogy mindez közelesen megoldható,
mindez a fejlődésünk egyik lépcsőfoka csupán...

GÁDOROSI VASS ISTVÁN

PAPP JÁNOS: A BÉKÉSCSABAI SZÍNÉSZET TÖRTÉNETE*

A felszabadulás óta egyetlen vidéki városban született összefoglaló színészettör-
téneti munka — és ez Békéscsaba.

Hogy megértsük, miről is van szó, mindenekelőtt a munka méreteiről és jellegéről
kell szólnunk. A négykötetes, összesen mintegy 26 ív terjedelmet kitevő mű, mely az
1851—1944 között eltelt csaknem száz év színészeti eseményeit (tehát a különböző
vándortársulatok, vendégművészek és műkedvelők fellépéseit) mutatja be, már eleve
tiszteletet parancsol. Ez a tisztelet csak fokozódik a szerző hallatlan alaposágát, pon-
tosságát, anyaggazdagságát látva.

Az egyes kötetek felépítése a következő: a fontosabb eseményeket évről évre nyom-
mon követő szöveges rész után egy, a teljesség igényével megírt részletes adattár kö-
vetkezik, mely tartalmazza a Csabán megfordult társulatok igazgatóinak felsorolását,
a társulati névsorokat, a vendégművészek neveit, a műkedvelő csoportok névsorát, a
mindezek által bemutatott színdarabokat, valamint a névmutatót.

A kötetekből megtudjuk, hogy a korábban valószerűleg már megjelent csoportok
szereplése után 1851-től mutatható ki Békéscsabán vándortársulatok rendszeres fel-
lépése — bár még ezután is előfordult, hogy egy-két évig semmi színészeti eseményre
vonatkozó adatunk nincs. A határozott előrehaladást mutatja azonban, hogy 1879-ben
Csaba akkori vezetői és lakói indokoltan érezték egy korszerű színházteremmel ren-
delkező Vigadó felépítését, amelyet később, 1912-ben átépítettek: a színpadot magna-
gyobbították, zsinórpadlással, mozgatható díszletekkel látták el. A színjátszás ob-
jektív feltételei tehát — vidékünk általános elmaradottságát tekintve — aránylag ko-
rán megteremtődtek. Korábban, mint az akkor megyeszékhely Gyulán, vagy néhány
más környező városban.

Ezt az adottságot a különböző vándortársulatok és műkedvelő csoportok válta-
kozó sikerrel használták ki. Két ízben emelkedett városunkban a színjátszás az átlagos
szint fölé: az I. világháború idején, amikor Szendrey Mihály aradi társulata szere-
pelt éveken át rendszeresen, majd az 1920-as években, amikor csaknem egy évtizeden
át Kiss Árpád aránylag színvonalas műsort bemutató társulatának biztosított a város
évente 4—4½ hónapos — anyagi és erkölcsi sikert biztosító — szereplési lehetőséget.
Sőt ugyanebben az időben sikerrel rendezett néhány hetes fellépéseket a kiváló erő-
ket felvonultató, s világirodalmi és hazai remeket bemutató Országos Kamaraszínház,
Országos Operastaggione, Országos Művész Színház stb. Nem csoda hát, ha ebben az
időben már felvetődött a gondolat: Csaba egy önálló szintársulatot is el tudna tar-
tani. A csúcspontok mellett azonban mélypontok is voltak: az 1860-as években az
elsekélyesedés, a ripacskodás, az 1930-as években pedig az igénytelen operett-dömping,
mely, mint a gyér látogatottság mutatja, már a vidéki közönséget sem elégítette ki.
Említésre méltó még, hogy városunkban többször felléptek olyan színészmagyságok,
mint Molnár György, Újházi Ede, Blaha Lujza, Jászai Mari, Beregi Oszkár, Márkus
Emília, Bajor Gizli, Odry Árpád, Somlay Artúr és mások, s hogy az itt rendszeresen

* G. Vass István a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum munkatársa.

szerelő társulatokban kezdték pályafutásukat olyan egyéniségek, mint Kőműves Sándor, Komlós Vilmos és Rajz János.

Mindez igen szép — vonhatják meg vállukat a kételkedők —, de hát alakult-e ki Békéscsabán önálló színházkultúra, ami indokolttá teszi e nagy lélegzetű feldolgozást? A válasz csak ez lehet: Békéscsabára — néhány kivételtől eltekintve — évenként-két-évenként más és más társulat tért vissza, s így önálló színházkultúra nem alakulhatott ki. Ez azonban egyáltalán nem jelentheti az óriási munka és befektetett energia értelmének és értékének megkérdőjelezését. Sőt! Bizonyos fokig éppen e nem túlságosan hízelgő tény ad Papp János munkájának általánosabb érvényt és jelentőséget: tudniillik többnyire ugyanazok a társulatok — feltehetően ugyanazzal a darabokkal — elégitették ki a környező városok (Makó, Hódmezővásárhely, Szentes, sőt sokszor Nyíregyháza, Kiskunhalas vagy Kaposvár) igényeit is, amelyek Csabán megfordultak. Nyugodtan elmondhatjuk tehát, hogy a vidéki színházkultúráról ezután nem lehet írni Papp János munkájának figyelembe vétele nélkül, sőt a munka sok kutatót kímél meg a kínos és fáradtságos anyaggyűjtéstől, megbízható, biztos alapot nyújtva minden kor szakemberének.

A mű értékeinek részletes elemzése és bemutatása természetesen nem jelenti azt, mintha a szerző megoldott volna minden problémát. Egyik kötetének előszavában ő maga mondja, hogy az értékelést, az összefüggések felderítését és pontos megrajzolását a későbbi kutatókra bízta. Arról szólni, hogy mennyiben indokolt ez a szerény-ség, nincs értelme. Az is vitathatatlan, hogy egy színházi produktum értékét, színvonalát rekonstruálni 50—80 év távlatából csaknem reménytelen vállalkozás. Az azonban már elgondolkoztató, hogy a szerző nagyon sokszor szinte szó szerint átvesszi a korabeli sajtó szóhasználatát, fordulatait, értékelését — s így szinte szemléletét is. Azaz nagyon sokszor hiányzik a szükséges „történetírói távlat”, felülemelkedés az adatok sokaságán, annak megkeresése, hogy egy-egy siker vagy bukás a közönség igénytelenségének vagy a társulat milyenségének, hogy egy-egy újságírói lelkendezés a műértésnek vagy éppen a hozzá nem értésnek köszönhető-e. Az is elgondolkoztató, hogy a részletes és lehetőleg dátumot is közlő adattár birtokában nem kellett volna-e mellőzni a szöveges részben az évről évre való krónikás feldolgozást, s helyette átfogó elemzést adni egy-egy korszakról, egy-egy társulat többszöri szerepléséről, külön bemutatni egy-egy műkedvelő gárda tevékenységét alakulásától feloszlásáig stb.

A problémákat és kérdéseket minden bizonnyal lehetne még szaporítani. Ez azonban az előbb említett értékeket nem csökkenti; reméljük, hogy akadnak majd kutatók — talán éppen maga a szerző —, akik kiaknázzák az ebben a hatalmas anyagban rejlő lehetőségeket, s elemző értékelést is adnak egy évszázad művelődés-történetének e lényeges részéről. (A II. rész 1961-ben, a III. rész 1963-ban, a IV. rész 1965-ben, az I. rész 1967-ben jelent meg Békéscsabán.)

A BÉKÉSCSABAI KNER NYOMDA KÉT BIBLIOFIL KIADVÁNYÁRÓL

Békés történetíró vármegye. Nincs még egy tájegységünk, ahol olyan szervezett erővel folya a helyi történelmi hagyományok összegyűjtése, feldolgozása és szerkesztés publikálása, mint itt! Gondoljunk csak a *Békési Élet* címen feltámadt *Körös Népé*-re, a monumentális *Orosháza-történet*-re, a megszámlálhatatlan apróbb helytörténeti kiadványra, meg arra is, hogy Szarvas, Orosháza, Békéscsaba iskolái — egyikben Kosuth-díjas tanár oktatta a történelmet — a történész-utánpótlásnak immár másfél évtizede jó termőhelyei, s hogy Gyulán és Békéscsabán kitűnő erővel meggazdagított levéltár, illetve múzeum irányítja a kutatásokat. E történetírói buzgalom mélyén — úgy véljük — kettős erő munkál. Egyrészt bizonyára az, hogy a békésiek történeti tudata egyfelől rövid időt, mindössze 2—300 évet fog át: a XVIII. századi betelepítések óta eltelt időszak szinte testközelben szemlélhető, családról családra hagyományozódó, megfogható, azt mondhatnánk: élő emlék (s különösen az ebből az erős föld-